

УДК 159.938.3:378

СОЦІАЛЬНА ОБДАРОВАНІСТЬ УЧАСНИКІВ ДОБРОВІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СПОРТИВНИХ ЗАХОДАХ

Кабиш-Рибалка Т.В., аспірант
кафедри загальної психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті наводиться аналіз проблеми соціальної обдарованості волонтерів – учасників підготовки та проведення спортивних заходів міжнародного рівня. Серед основних компонентів розглядаються комунікативні та організаційні схильності, психологічна культура, міжкультурна толерантність. Завдяки проведеному дослідженню з двома групами респондентів (одну групу склали волонтери, які брали участь у проведенні Чемпіонату Європи з футболу EURO UEFA 2012, а також Зимових Олімпійських Ігор у м. Сочі, тоді як у другу групу були включені студенти, які збираються долучитися до волонтерської діяльності на спортивних заходах) було виявлено, що у групі волонтерів комунікативні та організаційні схильності виражені на вищому рівні, аніж в групі кандидатів у волонтери. Були виділені необхідні психологічні умови для розвитку та підтримки цих схильностей.

Ключові слова: психологічна готовність, емоційні властивості, волонтерська діяльність, обдарованість.

В статті приводиться аналіз проблеми соціальної одареності волонтерів – учасників підготовки та проведення спортивних заходів міжнародного рівня. Серед основних компонентів розглядаються комунікативні та організаційні схильності, психологічна культура, міжкультурна толерантність. Благодаря проведеному дослідженню з двома групами респондентів (одну групу склали волонтери, які брали участь у проведенні Чемпіонату Європи з футболу EURO UEFA 2012, а також Зимових Олімпійських Ігор у м. Сочі, тоді як у другу групу були включені студенти, які збираються долучитися до волонтерської діяльності на спортивних заходах) було виявлено, що у групі волонтерів комунікативні та організаційні схильності виражені на вищому рівні, аніж в групі кандидатів у волонтери. Були виділені необхідні психологічні умови для розвитку та підтримки цих схильностей.

Ключевые слова: психологическая готовность, эмоциональные свойства, волонтерская деятельность, одаренность.

Kabysh-Rybalka T.V. SOCIAL GIFTEDNESS OF VOLUNTEERS ON SPORT EVENTS

The article analyzes the problems of social giftedness of volunteers – participants in the preparation and realization of international sports events. Communicative and organizational tendencies, psychological culture, intercultural tolerance are considered the main components of social giftedness. Thanks to the research with two groups of respondents (one group consisted of volunteers who took part in EURO UEFA 2012 and the Sochi Winter Olympics, and the second group included students who are planning to take part in sport volunteer activities), it was found that in the group of volunteers, communication and organizational tendency expressed at a higher level than in the group of candidates for the volunteers. Psychological conditions that are necessary for the development and support of these tendencies were identified.

Key words: psychological readiness, emotional properties, volunteering, endowments.

Постановка проблеми. Протягом останніх років набуло поширення залучення української молоді у добровільну діяльність соціального, культурного, політичного сектору, у зв'язку з чим зростає актуальність проведення досліджень, присвячених вивченню психологічних аспектів включення молодих людей до різних типів волонтерства. Роль психологічного супроводу волонтерів має на меті підготовку особистості не лише до участі в організації та проведенні культурного, соціального або ж спортивного проекту, а й до підтримки активних дій у ньому з метою розвитку власних якостей та здібностей, оволодіння навичками відповідального підходу до життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема волонтерської діяльності у спортивних подіях висвітлена у роботах таких науковців, як І. Зверева, Г. Лактіонова, Р. Вайнола, Н. Заверико, А. Капська. Добровільна участь у спортивних подіях передбачає взаємовідносини, які є сприятливими як для волонтерів, так і для асоціації, в якій вони працюють: добровольці не лише розвивають власні якості особистості, будучи залученими у соціальну взаємодію протягом волонтерської діяльності, а й роблять вагомий внесок у суспільство.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення особливостей рівня вираженості соціальної обдарованості у волонтерів, за-

лучених в організацію та проведення спортивних подій, а також молодих людей, які збираються розпочати добровільну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під обдарованістю волонтерів розуміється якісно своєрідне поєднання особистісних здібностей, від якого залежить можливість досягнення успіху в добровільній діяльності [8, с. 17]. Обдарованість визначає високу ймовірність розвитку й актуалізації життєво та професійно значущих творчих якостей особистості на найвищому рівні, досягнення успіху у волонтерській діяльності, проте передбачає створення сприятливих соціальних та психологічних умов для визначення, актуалізації властивого для неї творчого потенціалу [7]. Соціальна обдарованість розглядається як складне, багатоаспектне явище і багато в чому визначає успішність у спілкуванні.

Поняття соціальної обдарованості охоплює широку область проявів, пов'язаних з легкістю встановлення і високою якістю міжособистісних відносин [1]. Деякі дослідники (В. Синявський, Б. Федоришин) виділяють комунікативні та організаційні схильності як основу для визначення соціальної обдарованості, інші вважають, що до цього конструкту входять також соціальна культура, толерантність, лідерська обдарованість [1]. Науковці вважають соціально обдаровану людину наділеною винятковою здатністю установлювати зрілі, конструктивні взаємини з іншими людьми, проявляти толерантність у спілкуванні, а також володіти психологічною культурою. Соціальна обдарованість відмінна від інтелектуальної, хоча певні дослідження цієї сфери показують, що вона все ж таки вимагає рівень розумового розвитку вищий за середній. Соціально обдаровані люди надзвичайно ефективні при спілкуванні та взаємодії з оточуючими. Деякі дослідники розглядають лідерську обдарованість як один із проявів соціальної обдарованості. Так, аналізуючи поняття «соціальна обдарованість», К. Ебромс виділяє такі основні аспекти: соціальне пізнання, просоціальна поведінка, моральні судження і лідерство. Існує безліч визначень лідерської обдарованості, у яких можна виділити загальні риси [6]. Майже всіма дослідниками відзначається те, що визначений набір умінь лідера уможливує для групи досягти поставлені перед нею цілі при взаємному задоволенні одним і з почуттям особистої самореалізації. Так, лідерські уміння є здебільшого міжособистісними і включають гнучкість, відкритість, організаційні уміння. Лідерство вимагає наявності таких особистісних рис,

як самоповага, високі моральні якості, зрілий емоційний розвиток [2].

Комунікативна обдарованість волонтера – учасника організації та проведення спортивної події виявляється здебільшого у: 1) потребі в спілкуванні з членами команди; 2) здатності до пошуку та отримання нової інформації; 3) здатності правильно розуміти членів окремих соціальних груп (учасників змагань, вболівальників, організаторів, колеги по добровільній діяльності), з'ясувати чинники їх поведінки, входити в їх становище; 4) здатності до виступу з грамотним повідомленням, ідеєю перед іншими волонтерами, в тому числі більш кваліфікованими; 5) тактовному, інтелігентному ставленні до партнерів із спілкування, увазі до їх інтересів, здатності до співпереживання.

Організаційна обдарованість учасника добровільної діяльності характеризується: 1) бажанням стати лідером, організатором творчої роботи під час волонтерського проєкту; 2) володінням методами самоорганізації та організації колективної добровільної діяльності; 3) схильністю до прийняття колективних рішень стосовно загальної діяльності; 4) здатністю до організації творчої взаємодії у групі колег – волонтерів, учасників спортивних подій, налагодження ділового співробітництва між її членами; 5) відповідальністю за результати спільної діяльності.

Є. Клімовим було впроваджене поняття психологічної грамотності як певний рівень психологічної культури. Він виділяє в ній такі складові: психологічну спрямованість мислення; інтерес до сторонньої людини; володіння елементами психологічного пізнання. Дослідник підкреслює важливість того, щоб психологічна спрямованість розуму поєднувалась у людини з культивуванням в собі високого рівня терпимості до індивідуальної неповторності інших людей [5]. Психологічна культура містить в собі риси як загальнолюдської, так і національної, соціально-стратової культури, вичерпуючи її надбання в просторі і часі. Взаємодія в інтернаціональному колективі проведення великої спортивної події (Чемпіонату Європи, Олімпійських Ігор) – це завжди зіткнення різних національних культур. Саме через неусвідомлення цього при контактах представників різних країн відбуваються непорозуміння, а іноді й конфлікти. Для участі в організації та реалізації міжнародних спортивних подій для волонтерів необхідною умовою є усвідомлення і розвиток навичок міжкультурного спілкування, здобуття високого рівня толерантності. Толерантність означає повагу, розуміння та прийняття різноманіття культур світу, форм самови-

раження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість до нового досвіду, спілкування та вираження свободи думки, совісті та переконань [3]

Толерантність – це єдність у різноманітності. Це те, що уможливорює досягнення миру, сприяє переходу до культури миру. Під міжкультурної толерантністю розуміється комплекс рис і здібностей особистості, що дають їй змогу проявляти терпимість, повагу і доброзичливе ставлення до представників інших етнокультурних спільнот і феноменів інших етнокультур. Цей комплекс проявляється в розумінні значимості культурного Іншого, у сприйнятті його як рівноправного суб'єкта взаємодії, у визнанні його права на несхожість і своєрідність, у відмові від наявності оцінок його проявів, а також у здатності захистити себе від негативного впливу з боку іншого на основі терпимості та відмови від насильства, у готовності до міжкультурної комунікації, усвідомлюючи власну культурну ідентичність, зрозуміти і позначити активну моральну позицію взаємодії стосовно представника культурного Іншого, приймаючи і поважаючи його спосіб мислення, мовну свідомість, норми поведінки та особисту свободу, розширюючи тим самим свій соціальний досвід і набуваючи новий культурний спадок [9, с. 119]. Основною характеристикою міжкультурної толерантності є те, що вона проявляється в процесі міжкультурної взаємодії, або міжкультурної комунікації, та дає змогу учасникам взаємодії отримати вищу ефективність їх співпраці.

Для проведення дослідження соціальної обдарованості волонтерів та кандидатів у

волонтери ми використали такий методичний інструментарій: опитувальник КОС-2 на виявлення комунікативних та організаційних здібностей та опитувальник «Велика П'ятірка», розроблений Р. МакКрає і П. Коста, на виявлення характерологічних ознак досліджуваних.

Вибіркою опитування була обрана група зі 150 волонтерів різної статі, віком від 18 до 27 років, які брали участь у чемпіонаті Європи з футболу EURO UEFA 2012, а також допомагали добровільно в організації та проведенні Зимових Олімпійських Ігор у Сочі у 2014 році, тоді як контрольною групою виступали 100 студентів бакалавріату Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, які збираються долучитися до волонтерської діяльності у спортивних подіях.

За результатами проведення методики КОС-2 було виявлено, що в групі волонтерів, які брали участь в організації та проведенні спортивної події, вищий рівень прояву комунікативних та організаційних схильностей, ніж у групи кандидатів у волонтери. Порівняльні результати за цією методикою наведені у таблиці 1.

Для того щоб дослідити певні характерологічні якості особистості волонтерів-учасників та кандидатів у волонтери, які допомагають їм встановлювати та підтримувати соціальні зв'язки у групі волонтерів, а також для виконання задач добровільної діяльності при підготовці та проведенні спортивної події, ми обрали методику «Велика П'ятірка», яка дає змогу виявити рівень прояву таких якостей, як Екстраверсія, Доброзич-

Таблиця 1

	Група волонтерів-учасників				Група кандидатів у волонтери			
	к-сть	min	max	сер. знач.	к-сть	min	max	Сер. знач.
Комунікативні схильності	150	25,00	95,00	84,70	100	20,00	95,00	80,30
Організаційні схильності	150	20,00	95,00	82,40	100	15,00	90,00	74,00

Таблиця 2

Описова статистика даних багатofакторного опитувальника

	Кількість	Мінімум	Максимум	Середнє значення
Екстраверсія	250	21,00	67,00	44,0500
Доброзичливість	250	32,00	78,00	58,6250
Сумлінність	250	37,00	70,00	60,6750
Нейротизм	250	19,00	46,00	34,9000
Відкритість Нов. Досв.	250	51,00	70,00	61,9250

ливість, Сумлінність, Відкритість новому досвіду та Нейротизм.

Бачимо, що в середньому вибірці волонтерів – учасників організації та проведення спортивної події (як тих, хто вже брав участь у ній, так і тих, хто збирається) притаманні високі показники фактору Відкритості до Нового Досвіду (в середньому 61,9). Також високі показники спостерігаються по фактору Сумлінності (60,7 балів в середньому). Отже, формування такої відкритості є постійне розширення рольового простору кожного волонтера, включення його в різноманітні види діяльності, що створюють умови для творчої самореалізації і накопичення досвіду соціальних відносин в умовах добровільної діяльності. В умовах проекту, коли швидко змінюється діяльність, волонтер також повинен постійно бути готовим до оновлення, накопичення нового соціального та життєвого досвіду, що має сприяти самореалізації. Важливим чинником адаптації та успішності при цьому виступає вміння особистості відігравати різні соціальні ролі. Високі показники по фактору Сумлінності вказують на відповідальність до поставленої діяльності, наполегливість в досягненні цілей, самоконтроль поведінки, передбачливість та охайність. Ці властивості необхідні волонтеру при організації та підготовці волонтерської діяльності – ефективному вирішенні задач, які постають перед учасником та групою волонтерів.

Подивимось на результати відповідей на запитання опитувальника «Велика П'ятірка» групи волонтерів, які брали участь у

підготовці та проведенні спортивних подій міжнародного рівня. Їх результати наведені у таблиці 3.

Група учасників, які збираються долучитися до волонтерського руху, у розмірі 100 респондентів має середні результати за методикою «Велика П'ятірка», представлені у таблиці 4.

Для наочності результатів на рисунку 1 представимо графік порівнянь середніх значень у двох опитаних групах (група 1 – волонтери, група 2 – кандидати у волонтери).

З таблиць і графіку бачимо, що найвиразніші у досліджуваних такі фактори особистості:

- Відкритість новому досвіду;
- Сумлінність;
- Доброзичливість.

Маючи високі середні показники фактору «Відкритість новому досвіду», опитані молоді люди виявляють інтерес до різних сторін життя, легко навчаються новому, прагнуть до пізнання нових способів роботи. Цей фактор показує, що волонтер готовий як до відкриття нових зовнішніх горизонтів, так і до подолання внутрішніх бар'єрів, установок, переконань та упереджень, усвідомлення та прийняття нових культурних та духовних цінностей. Волонтери мають інтерес як до внутрішнього, так і до зовнішнього світу. У них широкі інтереси, гнучкий розум, оригінальність, розвинута фантазія, сприйняття інновацій.

Показник фактору «Доброзичливість» дещо більший у групі волонтерів, які взяли участь в організації та проведенні спортив-

Таблиця 3

Середні показники по п'яти факторам у групі досліджуваних, що брали участь у волонтерському спортивному проекті

	Кількість	Мінімум	Максимум	Середнє значення
Екстраверсія	150	21,00	67,00	44,9667
Доброзичливість	150	32,00	75,00	59,4667
Сумлінність	150	37,00	70,00	60,8000
Нейротизм	150	19,00	56,00	33,7000
Відкритість НД	150	54,00	70,00	63,1333

Таблиця 4

Середні показники по п'яти факторам у групі досліджуваних, що збираються взяти участь у волонтерському проекті

	N	Мінімум	Максимум	Середнє значення
Екстраверсія	100	30,00	59,00	41,3000
Доброзичливість	100	43,00	65,00	56,1000
Сумлінність	100	53,00	67,00	60,3000
Нейротизм	100	25,00	42,00	38,5000
Відкритість НД	100	51,00	68,00	58,3000

ної події, ніж у тих, хто лише збирається долучитись до добровільної діяльності цього типу. Це може свідчити про здобуття більш доброзичливого ставлення в інтернаціональному колективі здійснення волонтерської діяльності, тобто, ймовірно, йдеться про більшу міжкультурну толерантність. Такі люди проявляють довіру до інших, вони доброзичливі, уникають конфліктів.

Показники фактору «Сумлінність» майже однаково високі у першій і другій групах. Фактор «Сумлінність» показує ступінь свідомого контролю з боку суб'єкта за своєю поведінкою і діяльністю. Високі показники характеризують людину як організовану, дисципліновану, відповідальну, з високим самовладанням і завзятістю. Такі риси сприяють зосередженню людини на особистій і професійній меті, в результаті чого виникає тип сфокусованої або цілеспрямованої особистості. Цим характеризуються волонтери – учасники організації та проведення спортивної події.

Фактор Екстраверсії характеризує спрямованість особистості на зовнішній світ. Екстраверти здебільшого комунікабельні, активні та імпульсивні, схильні до лідерства, дружелюбні, оптимістичні. Протилежний полюс шкали екстраверсії представлено інтровертом, для якого характерна тенденція до незалежності, самостійності, індивідуалізму. Між цими полюсами міститься

амбіверт, тобто людина, що однаковою мірою має тенденції до екстравертності та інтровертності. Серед досліджуваних немає більшої екстравертів чи інтровертів. Можна сказати, що цей фактор не має значного прояву в нашому дослідженні.

Показники по фактору Нейротизму на середньому рівні прояву – це свідчить про емоційну стійкість цієї групи респондентів. Люди з середніми показниками нейротизму однаковою мірою і реактивні, і емоційно стійкі. Учасники першої виділеної групи набувають емоційну стійкість під час участі у спортивному проєкті як волонтери.

Висновки з проведеного дослідження. Проведення порівняльного дослідження рівня вираження комунікативних, організаційних схильностей, а також різних характерологічних проявів особистості волонтерів – учасників підготовки та проведення спортивних подій, а також кандидатів у волонтери дало змогу зробити такі висновки. У волонтерів – учасників спортивних подій комунікативні та організаційні схильності виражені на вищому рівні, як і фактори Відкритості новому досвіду та Доброзичливості, порівняно з групою кандидатів у волонтери. Це може говорити про те, що завдяки участі у добровільній діяльності, роботі у багатонаціональному колективі людина перебуває у ситуаціях розвитку власних схильностей, що допомагає їй

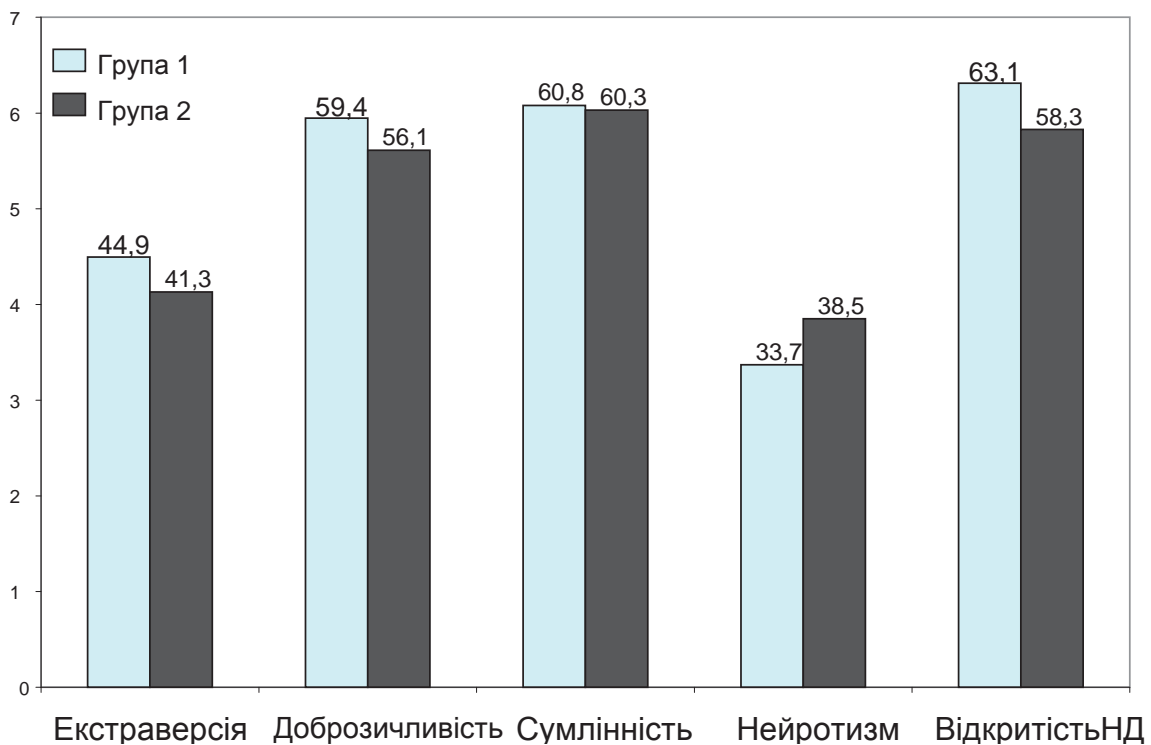

Рис. 1. Графік порівняння середніх показників по п'яти факторам опитувальника «Велика п'ятірка» у двох групах досліджуваних (група 1 – волонтери, група 2 – кандидати у волонтери)

виконувати задачі добровільної діяльності з вищою ефективністю.

Психологічні умови підвищення рівня прояву соціальної обдарованості пов'язані з розвитком здатності до самоорганізації у пошуках творчого вирішення певних завдань, зокрема при виконанні волонтерської діяльності для підвищення рівня соціальних схильностей. А покращення власних комунікативних схильностей пов'язано із застосуванням певних вправ, під час проведення яких мають використовуватися вербальні і невербальні засоби спілкування і співпраці.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з проведенням порівняльного аналізу емоційної, а також когнітивної обдарованості волонтерів – учасників підготовки та проведення спортивних подій, а також зі складанням тренінгової програми для кандидатів у волонтери з підвищення рівня прояву комунікативних, організаційних схильностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Битюцкая Е. Интеллект как фактор социальной одаренности / Е. Битюцкая, Е. Худобина // Одаренность: рабочая концепция / отв. ред. Д. Богоявленская, В. Шадриков. – М. ; Самара : Изд-во РПО, 2000. – С. 121–124.
2. Готовність учня до профільного навчання / упоряд.: В. Рибалка. – К. : Мікрос-СВС, 2003. – 112 с.
3. Декларація принципів толерантності // Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки, культури. – 1995. – С. 9–11.
4. Калініченко О. Психодіагностика соціальної обдарованості (комплекс діагностичних методик) / О. Калініченко // Психологічна служба школи : щоквартальний спеціалізований журнал. – 2012. – С. 20–28.
5. Климов Е. Введение в психологию труда / Е. Климов. – М. : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. – 350 с.
6. Мітлош А. Психологічний аналіз лідерської обдарованості членів молодіжних громадських об'єднань : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / А. Мітлош ; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2007. – 211 арк.
7. Періг І. Структурна модель творчої обдарованості студентів вищих технічних навчальних закладів / І. Періг // М-ли I Всеукраїнського конгресу психологів (24–26 жовтня 2005 року, Київ). – С. 350–355.
8. Теплов Б. Проблемы индивидуальных различий / Б. Теплов. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 536с.
9. Фролова О. Межкультурная толерантность как профессионально значимое качество личности специалиста / О. Фролова // Научный вестник МГИИТ. – 2010. – Т. 5. – С. 119–129.